

2024
№ 4

ISSN 3030-380X

**TA'LIMDA
ISTIQBOLLI
IZLANISHLAR**

XALQARO ILMIY METODIK JURNAL

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

INTERNATIONAL SCIENTIFIC METHODOLOGICAL JOURNAL

TA'LIMDA ISTIQBOLLI IZLANISHLAR

Xalqaro ilmiy-metodik jurnal

ПЕРСПЕКТИВНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В ОБРАЗОВАНИИ

Международный научно-методический журнал

PROSPECTIVE RESEARCH IN EDUCATION

International Scientific Methodological Journal

№ 4 2024

**Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK
Rayosatining 2024-yil 7-iyundagi 355-son qarori bilan pedagogika va
psixologiya fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy
maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.**

BOSH MUHARRIR:

XAMIDOV OBIDJON XAFIZOVICH

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Кулишев В.В - pedagogika fanlari doktori, professor (Ukraina)

Andriyenko Y.V - pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk, Rossiya)

Romm T.A - pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk, Rossiya)

Margianti E.S - iqtisodiyot fanlari doktori, professor (Indoneziya)

Salixov S.A - iqtisod fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Nazarov A.M. - psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ostanov Sh.Sh. - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Rustamov Sh.Sh. - psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Dilova N.G. - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Olimov Sh.Sh. - pedagogika fanlari doktori, professor

Xamroyev A.R. - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Zaripov L.R - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Sayfullayeva N.Z – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Rajabov D.Z. - filologiya fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib:

Tilavov Muxtor Hasan o'g'li – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Texnik muharrir: Dehqonboyev Shohjahon Oybek o'g'li

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2024-yil 26-mart № 245685 -sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

MUNDARIJA

Familiya I.Sh.	Mavzu	Bet
<i>DOLZARB MAVZU</i>		
Xuseynova Abira Amanovna	Zamonaviy jamiyatda insonlardagi huquqiy savodxonlikni oshirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari	5
Nazarov Akmal Mardonovich	Shaxsning psixologik taraqqiyotida ilmiy va innovatsion faoliyatning ahamiyati	8
<i>PSIXOLOGIYA</i>		
Miraxmetova Laziza Farruxovna	Talabalardagi sanogen tafakkurning pedagogik-psixologik xususiyatlari	15
Qodirov Obid Safarovich	Yangi O'zbekistonda tarbiyasi qiyin o'smirlar bilan ishlashning o'ziga xos xususiyatlari	20
Shukurova Gulnoz Muhammadovna	Kichik maktab yoshdagi bolalarda aqliy taraqqiyot muammolarining pedagogik-psixologik jihatlari	23
Ostanov Shuhrat Sharifovich	Deviant xulq atvorli o'smirlarda kreativlikni rivojlantirishning pedagogik - psixologik jihatlari	30
Salomova Nagiza Sattorovna	Pedagog shaxsida kasbiy mahorat rivojlanishining ijtimoiy psixologik xususiyatlari	34
Po'latova Madina Shavkatovna	Boshlang'ich sinf o'quvchilarda psixik jarayonlar samaradorligini ta'minlashda diqqatning roli	39
Akramov Abdufattoh Shavkatovich	Zamonaviy jamiyatda psixologik salomatlikni mustahkamlash muammosining o'rganilishi	43
Umarova Dilara Turobovna	Psychological characteristics of the manifestation of reflexive abilities in students	47
Sherimbetova Zamira Shalabayevna	Talabalarda o'z ustida mustaqil ishlash va o'quv fanlarini o'zlashtirishining pedagogik-psixologik jihatlari	50
Raximova Nazokatxon Kasimjanovna	Talabalarni o'qitish sifatini oshirishda ijtimoiy yetuklikning psixologik determinantlari	54
Arzimbetov Tileubergen Tilepbergenov	Talabalarda sport faoliyati motivlarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	59
Shixova Inobat Omonovna	Sharq mutafakkirlari asarlarida tafakkur va mantiqiy fikrlash masalasining yoritilishi	62
Baxriddinov Nurali Bekmurodovich	Talabalarni kredit-modul ta'lim tizimida kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning psixologik asoslari	67
Elibayeva Lola Sulaymonovna	Boshlang'ich sinflarda sust o'zlashtiruvchi o'quvchilarni faolligini oshirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	72
<i>PEDAGOGIKA</i>		
Allamberganova Baxargul Xudaybergenovna	Zamonaviy jamiyatda yoshlarga chet tili o'rganishda mustaqil ta'limni o'rni va ahamiyati	77
Aliyev Dilshod Maxmatrabiyeovich	Masofaviy ta'lim muhitida umumta'lim muassasa rahbarlarining axborot-kommunikasion kompetentligini rivojlantirishning pedagogik shart sharoitlari	81
Mirzayeva Dilfuza Shavkatovna	Maktabgacha ta'limda art pedagogikasi vositasida bolalar ijodkorligini rivojlantirishga qo'yilgan talablar	89
Azimov Asqadjon Axtamovich	Innovatsion rivojlanish jarayonida tasviriy san'at yo'nalishi o'quvchilarining muloqotga kirishish muammolari	95
Оталиева Аделья Рахметовна	Повышение технико-тактической подготовки юных каратистов инновационными методами	98
Qayimov Laziz Mirzo o'g'li	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matn o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish mazmuni	102

Xatamov Boburjon Qosimjon o'g'li	O'smirlik davrida virtual olam vositalari xususan: ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish bo'yicha ko'nikmalarni shakllantirish	107
Muxlisov Sodikjon Saidjonovich	Innovatsion rivojlanish davrida informatika o'qituvchilarida tashkiliy-pedagogik kompetentlikni rivojlantirish xususiyatlari	113
Sharopov Mirjon Nurxon o'g'li	Talabalarni texnik ijodkorlik faoliyatida tayyorlashning pedagogik psixologik xususiyatlari	117
Арыстанбаева Алия Турганбаевна	Особенности преподавания религиоведческих дисциплин в светском вузе	121
Хидойходжаева Хилола Тахировна	Мотивация профессионального развития педагогов	124
Ibodulloyev Nurali Sheraliyevich	O'zbekistonda ijtimoiy pedagogikaning rivojlanishi va oilaning ijtimoiy manfaatlarini ta'minlashdagi o'rni	129
Юлдашев Алишер Ахрорович	Педагогико-психологическая особенность использования цифровых технологий в подготовке учителей физического воспитания	133

Nazarov Akmal Mardonovich

*Buxoro davlat universiteti, Psixologiya va sotsiologiya kafedrasini mudiri,
psixologiya fanlari doktori (DSc) professor*

SHAXSNING PSIXOLOGIK TARAQQIYOTIDA ILMIY VA INNOVATSION FAOLIYATNING AHAMIYATI

Annotatsiya. Maqolada innovatsion faoliyatni rivojlantirish usullari, innovatsion faoliyatni shakllantirish tizimini joriy etish va uni optimallashtirish, innovatsion salohiyat, kasbiy mahorat, innovatsion bilim, ko'nikma hamda malakalarni rivojlantirishga doir ilmiy-nazariy tahlillar keltirilgan. Shuningdek, yoshlarda ilmiy va innovatsion faoliyat samaradorligini ta'minlovchi ijtimoiy, pedagogik, iqtisodiy, psixologik omillarning ta'siri hamda ushbu faoliyatga to'g'ri yo'naltirish mexanizmlari tadqiq qilingan.

Tayanch so'zlar: innovatsiya, metodologiya, mexanizm, individual, komponent, adekvat, malaka, adaptatsiya, qobiliyat, psixoanalitik, fenomen, strategiya, stress, emotsiya, kognitiv, hissiy, ekstremal, psixoterapiya, stereotip, patologik.

Аннотация. В статье представлен научно-теоретический анализ методов развития инновационной деятельности, внедрения и оптимизации системы формирования инновационной деятельности, развития инновационного потенциала, профессионального мастерства, инновационных знаний, умений и навыков. Также исследовано влияние социальных, педагогических, экономических, психологических факторов, обеспечивающих эффективность научно-инновационной деятельности у молодёжи, а также механизмов правильной ориентации на данную деятельность.

Ключевые слова: инновация, методология, механизм, индивидуальный, компонентный, адекватный, компетентность, адаптация, способность, психоаналитический, феномен, стратегия, стресс, эмоция, когнитивный, эмоциональный, экстремальный, психотерапия, стереотип, патологический.

Abstract. The article presents scientific and theoretical analyzes on the development of innovative activities, the implementation and optimization of the system for the formation of innovative activities, innovative potential, professional skills, innovative knowledge, skills and skills. Also, the influence of social, pedagogical, economic, psychological factors that ensure the effectiveness of scientific and innovative activities in young people, as well as the mechanisms of correct orientation to this activity were studied.

Key words: innovation, methodology, mechanism, individual, component, adequate, competence, adaptation, ability, psychoanalysis, phenomenon, strategy, stress, emotion, cognitive, emotional, extreme, psychotherapy, stereotype, pathological.

Kirish. Yurtimizda ayniqsa, talaba-yoshlarni ilmiy va innovatsion faoliyatga yo'naltirish bo'yicha bir qancha samarali ishlar amalga oshirilib kelinmoqda. Jumladan, bu borada ilmiy, ijodiy va innovatsiya sohasiga taaluqli huquqiy normativ hujjatlar qabul qilinganligi bu sohaga alohida e'tibor berilayotganligidan dalolat beradi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni qabul qilingan. Farmonga asosan innovatsiya va ilm-fan sohalariga Davlat budjetidan ajratiladigan yillik mablag'lar hajmi 2018-yilga nisbatan 3 baravarga oshirildi va yani 1,5 trillion so'mga yetkazilgan; 2018-yildan boshlab har yili o'tkazilayotgan Xalqaro innovatsion g'oyalar haftaligi - "Innoweek.uz" xorijiy innovatsion va ilmiy markazlar, investitsion fondlar, texnologik agentliklar, texnoparklar va biznes-inkubatorlarni bir maqsad yo'lida jamlovchi innovatsion haftaliklar tashkil qilinmoqda. Bu haftaliklar ilmiy-innovatsion oylarga innovatsion yillarga aylanib bormoqda.

Asosiy qism. Innovatsion faoliyat bo'yicha butunjahon intellektual mulk tashkiloti (WIPO) tomonidan Kornell universiteti va Xalqaro biznes maktabi (INSEAD) bilan hamkorlikda chop etiladigan "Global innovatsiyalar indeksi" (GII) jurnalining hisobotida dunyo davlatlarining

innovatsion salohiyati va innovatsion ko'rsatkichlarini bo'yicha yillik reytingida e'lon qilinib boradi. Shunga muvofiq tarzda mamlakatimizni "Global innovatsion indeks" (GII) reytingida ilmiy-innovatsion faoliyatini 2026 yilgacha 30 pog'onaga ko'tarish vazifalari belgilangan.

Quvonarlisi shundaki, ushbu reytingda O'zbekiston 81 ta indikator bo'yicha baholanadigan Global innovatsion indeksi reytingida 2015-yilga nisbatan 36 ta pog'onaga ko'tarilganligini alohida e'tirof etish mumkin.

Innovatsiyalar sohasiga taaluqli huquqiy normativ hujjatlar qabul qilinganligi bu sohaga alohida e'tibor berayotganligidan dalolat beradi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining innovatsion rivojlanish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida 2022-yil 6-iyuldagi PF-165-sonli Farmoni qabul qilingan. Ushbu Farmonga asosan innovatsiya va ilm-fan sohalariga:

- Davlat byudjetidan ajratiladigan yillik mablag'lar hajmi 2018-yilga nisbatan 3 baravarga oshirildi ya'ni, 1,5 trillion so'mga yetkazilgan;

- 2018-yildan boshlab har yili o'tkazilayotgan Xalqaro innovatsion g'oyalari haftaligi — "Innoweek.uz" xorijiy innovatsion va ilmiy markazlar, investitsion fondlar, texnologik agentliklar, texnoparklar va biznes-inkubatorlarni bir maqsad yo'lida jamlovchi innovatsion haftaliklar tashkil qilinmoqda. Bu haftaliklar innovatsion oylarga innovatsion yillarga aylanib bormoqda.

Innovatsiya har qanday jarayonga yangi tashkiliy uslub kiritish hisoblanadi.

"Innovatsiya" - atamasi lotincha "novatio" so'zidan olingan bo'lib, "yangilanish" (yoki "o'zgarish"), "in" qo'shimchasi esa lotinchadan, "yo'nalishida" deb tarjima qilinadi, agar buni bir butun "innovatio" ko'rinishida tarjima qilinadigan bo'lsa "o'zgarishlar yo'nalishida" deb izohlanadi. Innovation - tushunchasi birinchi bo'lib XIX asrda ilmiy-amaliy tadqiqotlarda uchraydi.

"Innovatsiya" tushunchasining yangicha yo'nalishini "innovatsion kombinatsiyalar"ni tahlil qilish, iqtisodiy sohalarining rivojlanishidagi o'zgarishlar natijasida XX asrning boshida avstriyalik va amerikalik iqtisodchi Y.Shumpeterning ilmiy tadqiqotlarida qo'llagan. Taniqli iqtisodchi Y.Shumpeter 1900-yillarda iqtisod sohada ushbu terminni ilmiy jihatdan qo'llagan ilk olimlardan biri edi.

Innovatsiyaga har qanday turdagi yangilik sifatida emas, balki, mavjud tizimning samaradorligini jiddiy ravishda oshiradigan omil sifatida qaraladi. Keng tarqalgan yangilash fikrlashlarga qaramasdan innovatsiyalar kashfiyotlardan farq qiladi, innovatsiyalarning ilmiy kashfiyotlar va ixtirolardan farqi quyidagi tushunchalar bilan izohlanadi:

Ilm-fan – bu ma'lum mablag'larni bilimlar va g'oyalarga aylantirish jarayoni hisoblanadi. Innovatsiyalar – bu bilimlar va g'oyalarni mablag'larga aylantirishdir.

Ixtiro – bu yangi konsepsiyalarni yaratishdan iborat.

Innovatsiya – bu ixtironing amaliy ahamiyatini alohida ajratib ko'rsatish va uni muvaffaqiyatli sotiladigan mahsulotga aylantirish jarayonlarini o'z ichiga oladi.

Yangilik - bu intellektual faoliyat natijasi bo'lib, bu yangi strategiya, biznesning yangi modeli, yangi tashkiliy tuzilma, yangi marketing usuli, yangi jarayon, yangi texnologiya, yangi mahsulot yoki ularning ma'lum birikmasidan tashkil topgan murakkab jarayonlar yig'indisi hisoblanadi.

Bugungi kunda psixologiyada shaxsning ilmiy-innovatsion faoliyatini rivojlantirish dolzarb muammolardan sanaladi. Ushbu muammolarga yechim topish maqsadida shaxsning imkoniyatlarini o'rganish natijasida amalga oshiriladi.

Innovatsion faoliyat - to'plangan bilim, texnologiya va uskunalarni tijoratlashtirishga qaratilgan ilmiy, texnologik, tashkiliy, moliyaviy va tijorat tadbirlari majmui sanaladi.

Innovatsion faoliyatning bir necha turlari mavjud:

1. Ilmiy tadqiqotlar va tajriba-konstruktorlik ishlanmalari (ITTKI).
2. Yangi foydali xususiyatlarga ega mahsulotlarni yaratish.
3. Texnologik innovatsiyalar: mavjud mahsulot, buyum, texnikani yangi yoki samarali ishlab chiqarishni olish; ishlab chiqarishni tayyorlash va tashkil etish, yangi mahsulotni ishlab chiqarish

yoki yangi texnologik jarayonni qo'llash uchun zarur bo'lgan ishlab chiqarish va sifat nazorati taomillari, usullari va standartlaridagi o'zgarishlar.

4. Jarayon innovatsiyalari: ishlab chiqarishni loyihalash, ishlab chiqarishning yangi usullari, yangi ishlab chiqarish jarayonlari, shu jumladan rejalar va chizmalarni, texnik spetsifikatsiyalar va boshqalar dizayni va ishlab chiqish.

5. Tashkiliy yangiliklar - menejment tizimini takomillashtirish.

6. Amalga oshirilgan texnologiyalar - o'z texnologik maqsadiga ko'ra, texnologik va boshqa innovatsiyalarni joriy etish bilan bog'liq bo'lgan mashina va uskunalar sotib olish.

7. Ixtirolar, sanoat namunalari, foydali modellardan foydalanish, shuningdek, texnologik mazmundagi xizmatlardan foydalanish uchun patent, litsenziyalar (shartnomalar) shaklidagi amalga oshirilmagan texnologiyalarni xarid qilish; texnologik innovatsiyalarni amalga oshirish bilan bog'liq dasturiy vositalarni xarid qilish.

8. Xodimlarni o'qitish, tayyorlash va qayta tayyorlash.

9. Marketing innovatsiyalari - mahsulotlar dizayni va qadog'idagi muhim o'zgarishlarni o'z ichiga olgan yangi yoki sezilarli darajada yaxshilangan marketing usullarini amalga oshirish, mahsulot (xizmatlar) ni sotish va taqdimoti, ularni marketing bozorlarida taqdim etish va targ'ib qilish, yangi narx strategiyalarini shakllantirishning yangi usullarini qo'llashdan iborat.

Rus psixologi V.A.Petrovskiyning olib borgan tadqiqotlarida talabalarning haddan tashqari kutilmagan noodatij faoliyatga moslashmagan holatlari borligi aniqlagan. Bu esa talabalarda hayotiy muammolarni anglash va hal qilishning yangi darajalarga olib chiqadi hamda ijodkorlik, kognitiv jarayonlarning faol shaklida namoyon bo'ladi.

XX asrning 90-yillariga kelib Yevropa davlatlarida iqtisodiy inqiroz ijtimoiy jihatdan umidsizlik holatining kuchayishiga sabab bo'ladi, bu esa barqaror hayotdan mustaqil ravishda uzoqlashishda namoyon bo'ldi. Masalan, 1988-yildan 1994-yilgacha Rossiya bo'yicha ma'lumotlarga qaraganda, 20 yoshgacha bo'lgan aholi orasida o'z joniga qasd qilishning ko'payganligini kuzatishimiz mumkin. (o'g'il bolalar o'rtasida 41 foiz, qizlar o'rtasida 13 foiz). Aynan o'sha paytlarda yoshlar orasida alkogolizm, giyohvandlik, o'g'rilik va boshqa g'ayriijtimoiy xatti-harakatlarning soni ko'payganligini ko'rishimiz mumkin. Agarda talaba birinchidan o'ziga ishongan bo'lsa, juda yuqori va hatto o'zini o'zi qadrlash darajasi yuqori bo'lsa, ikkinchidan o'z faoliyatini o'zining harakatlari natijasida rivojlantiradi, ayniqsa ular muvaffaqiyatsizlikka uchraganida, o'zini past baholasa va salbiy holatlarni his qilganda ayniqsa yaqqol seziladi. Bunday ikki toifadagi talabalar o'ziga xos tarzda o'zini o'zi anglash yo'llari, usullari va shakllarini qidiradilar. Talabalar o'rtasida shaxslararo munosabatlar va hayot haqiqatlari o'rtasida yashirin ziddiyatlarning mavjudligi olimlar tomonidan o'tkazilgan sotsiologik so'rov natijalarga ko'ra, 1853 nafar talabadan o'z baxtini nimada ko'rmoqda, degan savolga ko'pchilik talabalar o'zlarining maqsadlarini belgilagan mustahkam oila (59%), samimiy do'stlar (52%), muhabbat (50%), sevgan faoliyatidagi muvaffaqiyat (44%) deb hisoblagan. Quyidagi omillar sezilarli darajada past natijani tashkil etgan moddiy ta'minot (31%), o'zining shaxsiy hayoti (20%), qadriyatlar (9%).

Mashhur yozuvchi R.Berne ta'kidlaganidek, "Bizning baxtsizliklarimizning siri shundaki, bizning baxtli yoki baxtsizligimizni o'ylash uchun juda ko'p bo'sh vaqt bor" deb yozgan edi

Talabalarning ilmiy-innovatsion faoliyatga tayyorgarligini shakllantirish jarayonini psixologik qo'llab-quvvatlashning ichki shartlari quyidagilardan iborat:

- innovatsiya asoslarini o'rganish jarayonini faollashtirish;

- talabalarning innovatsiyaga bo'lgan qiziqishini oshirish yo'llarini izlash;

- talaba shaxsini o'z-o'zini rivojlantirish va o'zini o'zi anglash jarayonini takomillashtirishdan iborat.

Yangilikdan farqli o'laroq, innovatsiya – bu iqtisodiy samara olish uchun yangiliklarni amalda qo'llashdan iborat bo'lgan hodisadir. 2-rasmda innovatsiyalarni hayot siklining asosiy tarkibiy qismlari ko'rsatilgan.

I.Stepanovanning fikriga ko'ra, "innovatsiya" tushunchasi ilmiy-texnika salohiyatini real, yangi mahsulot va texnologiyalarni yuzaga chiqaradigan jarayon sifatida talqin etiladi.

L.Vodachek va O.Vodachkova innovatsiyalarni "korxonalar faoliyatining tizim sifatida maqsadli o'zgarishi" deb ta'riflaydi.

B.Santoning fikriga ko'ra, innovatsiya - bu yuqori sifatli texnologiyalar yaratiladigan texnik, ijtimoiy-iqtisodiy jarayon.

L.A.Bayev va E.V.Shugurov fikriga ko'ra, "innovatsiya" tushunchasini aniqlashda quyidagi yondashuvlar mavjud:

- obyektga ko'ra yondashuv;
- jarayonli yondashuv;
- obyekt-naflilik yondashuvi;
- jarayon-naflilik yondashuvi;
- jarayonli-moliyaviy yondashuv.

Obyektga ko'ra yondashuvga asosan, ilmiy-texnik taraqqiyotning natijasi - yangi texnika va texnologiya – innovatsiyalar bo'lib xizmat qiladi. Obyekt mezoni quyidagilarni alohida ajratib ko'rsatish imkonini beradi:

- bazis innovatsiyalar - yirik ixtirolarni amalga oshirishdan iborat, texnologiyalarning yangi avlodini yaratishga sabab bo'lgan innovatsiyalar;
- takomillashtiruvchi innovatsiyalar, ya'ni ilmiy-texnologik siklning barqaror rivojlanishi bosqichida ko'p uchraydigan kichik ixtirolarni amalga oshiruvchi innovatsiyalar;
- soxta innovatsiyalar (ratsionalizatorlik innovatsiyalar) texnika va texnologiyalarning eskirgan avlodlarini qisman takomillashtirishga yo'naltirilgan bo'lib, odatda texnik taraqqiyot sekinlashishiga olib keladilar, chunki, ular jamiyatga hech qanday samara bermaydi yoki salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Innovatsion ijtimoiy texnologiyalar - bu innovatsion faoliyat usullari, jamiyatda innovatsiyalarni yaratish va moddiylashtirishga, ijtimoiy hayotning turli sohalarida sifat o'zgarishlariga hissa qo'shadigan, jamiyatdagi moddiy va boshqa resurslardan maqsadga muvofiq foydalanishga olib keladigan tashabbuslarni amalga oshirishga qaratilgan usullardir.

Ta'kidlash joizki, ijtimoiy sohadagi innovatsiyalarning asosiy maqsadi zamonaviy jamiyatning ijtimoiy muammolarini hal qilishdir. Ijtimoiy munosabatlardagi innovatsion faoliyat aholining ijtimoiy muammolarini hal qilishning yangi, yanada samarali va arzon usullarini topish zarurati bilan bog'liq.

F.Budzinski, L.Shols tadqiqotlari bo'yicha innovatsion faoliyatni quyidagi ko'rinishlari mavjud:

1. Tadqiqot. Ushbu bosqichda innovatsion faoliyat jarayonida hal qilinishi kerak bo'lgan ustuvor ijtimoiy muammolar aniqlanadi, ma'lum bir yechimlar tahlil qilinadi, muammolarni hal qilishning samarali usullarini ishlab chiqadi. Eng istiqbolli innovatsion g'oyalarni izlash va tanlash, shuningdek, ularning hayotiyligini baholash amalga oshiriladi.

2. Rivojlantirish. Oliy ta'lim tizimida tahsil olayotgan talabalar innovatsion g'oyalarni loyiha yoki modelga rasmiylashtirishga harakat qiladi. Ushbu bosqichda ijtimoiy texnologiya yoki dastur batafsil ishlab chiqiladi, so'ngra mutaxassis uning samaradorligi, asosliligi va moslashuvchanligini baholash uchun tegishli soha vakillariga murojaat qiladi.

3. Joriylanish. Ijtimoiy innovatsion kasbiy faoliyatda amalga oshirish innovatsiyalarni sinovdan o'tkazishni anglatadi, ya'ni uni qisqa vaqt ichida bitta obyektga amalga oshirish tushuniladi. Ijtimoiy sohalarda innovatsiyalarni sinovdan o'tkazish maqsadli ravishda yangi ijtimoiy tajriba yoki qidiruv faoliyatini yaratishni o'z ichiga olgan uyushgan ijtimoiy eksperiment sifatida amalga oshiriladi.

Psixologik-pedagogik adabiyotlarni tahlili shuni ko'rsatdiki, Oliy ta'lim tizimida tahsil olayotgan talabalarning innovatsion faoliyatining o'ziga xos xususiyatlari muammosi bo'yicha uni kasbiy faoliyat jarayonida amalga oshirish mutaxassislardan uni bajarishga yuqori darajada tayyorgarlikni talab qiladi.

“Innovatsion faoliyat insoniyat madaniyatining bir qismi bo‘lib, jamiyat taraqqiyotining eng muhim usuli sifatida mavjud va rivojlanib borayotganligi sababli, bu insonlarni tashqi dunyo bilan o‘zaro munosabatlarga, ularning ehtiyojlari, qiziqishlari hamda maqsadlarini amalga oshirishga jalb qiladigan o‘ziga xos inson faoliyatining shaklidir”.

Globalashuv, zamonaviy jamiyat va innovatsiyalarni axborotlashtirish jarayonida talabalarning ilmiy va ijtimoiy innovatsiyalarni, mamlakatning eng muhim strategik maqsadlarini hal qiladigan ilmiy loyihalarni joriy etish bo‘yicha yangi aniq faoliyatga psixologik tayyorgarligi dolzarb bo‘lib qolmoqda.

Endi oliy ta‘lim tizimida tahsil olayotgan talabalarni innovatsion faoliyatini rivojlantirishning navbatdagi omili sanalgan innovatsion ta‘lim tushunchasiga izoh beradi.

“Innovatsion ta‘lim” tushunchasi birinchi bor 1979-yilda “Rim klubi”da qo‘llanilgan. Ta‘lim innovatsiyalari bir necha turga ajratiladi. Ular quyidagilardir. Innovatsiyalar turli ko‘rinishga ega.

Quyidagilar innovatsiyalarning asosiy ko‘rinishlari sanaladi:

- yangi g‘oyalar;
- tizim yoki faoliyat yo‘nalishini o‘zgartirishga qaratilgan aniq maqsadlar;
- noan‘anaviy yondashuvlar;
- odatiy bo‘lmagan tashabbuslar;
- ilg‘or ish uslublari

Barcha sohalarda bo‘lgani kabi ta‘limda ham “novatsiya”, “innovatsiya” hamda ularning mohiyatini ifodalovchi faoliyat to‘g‘risida so‘z yuritiladi. Agar faoliyat qisqa muddatli, yaxlit tizim xususiyatiga ega bo‘lib, faqatgina tizimdagi ayrim elementlarni o‘zgartirishga xizmat qilsa u novatsiya (yangilanish) deb yuritiladi. Bordi-yu, faoliyat ma‘lum konseptual yondashuv asosida amalga oshirilib, uning natijasi muayyan tizimning rivojlanishiga yoki uni tubdan o‘zgartirishga xizmat qilsa, u innovatsiya (yangilik kiritish) deb ataladi. Ilmiy adabiyotlarda “novatsiya” (yangilanish, yangilik) hamda “innovatsiya” (yangilik kiritish) tushunchalarining bir-biridan farqlanishiga alohida e‘tibor qaratiladi.

Har qanday innovatsiyada “yangi”, “yangilik” tushunchalari muhim ahamiyatga ega. Turli munosabat va jarayonlarga kiritilayotgan yangilik mazmunan xususiy, subyektiv, mahalliy va shartli g‘oyalar tarzida namoyon bo‘ladi. Xususiy yangilik munosabat, obyekt yoki jarayonga tegishli elementlardan birini o‘zgartirish, yangilashni nazarda tutadi. Subyektiv yangilik ma‘lum obyektning o‘zini yangilash zaruriyatni ifodalaydi. Mahalliy yangilik alohida olingan obyekt uchun kiritilayotgan yangilikning amaliy ahamiyatini tavsiflash uchun xizmat qiladi. Shartli yangilik esa munosabat, obyekt yoki jarayonda murakkab, progressiv yangilanishning sodir etilishini ta‘minlovchi ma‘lum elementlarning yig‘indisini yoritishga xizmat qiladi.

Xulosa. R.N.Yusufbekova innovatsiyalarni pedagogik nuqtayi nazardan ko‘rib chiqishga e‘tiborni qaratadi. Xususan, pedagogik innovatsiyalar muallif tomonidan ta‘lim va tarbiya jarayonida avval ma‘lum bo‘lmagan, qayd qilinmagan holat yoki natijaga olib boruvchi pedagogik hodisaning o‘zgarib turishi mumkin bo‘lgan mazmuni ekanligi ta‘kidlanadi. Bu o‘rinda mualliflar innovatsion jarayonlarning quyidagi ikki muhim bosqichini bir-biridan ajratib ko‘rsatishadi:

1. Yangilik sifatida namoyon bo‘ladigan g‘oyalarni ishlab chiqish (m: korxonalar, tashkilot tomonidan muayyan turdagi mahsulotni ishlab chiqishning rejalashtirilishi).

2. Yangilik (muayyan mahsulot)ni keng ko‘lamda ishlab chiqish. Oliy ta‘lim muassasalarida innovatsion jarayonlarni tashkil etishda o‘ziga xos yondashuvlar kuzatiladi. Ular:

1. Gnostik-dinamik yondashuv (unga ko‘ra pedagoglar pedagogik innovatsiyalar, ularning turlari, yaratilishi, amaliyotga tadbiiq etilishi, xorij mamlakatlarida yaratilgan ilg‘or pedagogik (ta‘limiy) innovatsiyalar va ularni o‘rganish, mahalliy shart-sharoitlarni inobatga olgan holda amaliyotda ulardan foydalanishga doir bilim, ko‘nikma, malakalarni izchil o‘zlashtiradilar, o‘z faoliyatlarida pedagogik innovatsiyalarni faol qo‘llash borasidagi tajribalarni o‘zlashtiradilar).

2. Individual faoliyatli yondashuv (bunda pedagoglar o'zlarining individual imkoniyatlari, qobiliyatlari, tajribalariga tayangan holda amaliy faoliyatda pedagogik innovatsiyalarni qo'llashda muayyan izchillikka erishadilar).

3. Ko'p subyektli (dialogik) yondashuv (mazkur yondashuv pedagogik jarayonda innovatsiyalarni hamkasblarning o'zaro, xususan, ko'p yillik ish tajribasi, kasbiy mahorat va tajribaga ega pedagoglarning faoliyatlari bilan tanishish, ularning ta'lim innovatsiyalarini samarali, maqsadli va uzluksiz qo'llashga doir tavsiya hamda ko'rsatmalaridan foydalanishlarini ifodalaydi).

4. Insonparvarlik yondashuvi (ushbu yondashuv pedagogik jarayonda innovatsiyalarni qo'llashda ta'lim oluvchilarning imkoniyatlari, xohish- istaklari, qiziqishlari, bilim, ko'nikma va malakalari darajasini inobatga olish maqsadga muvofiqligini yoritishga xizmat qiladi).

5. Individual-ijodiy yondashuv (unga ko'ra, har bir pedagog faoliyatini o'rganilayotgan mavzu, o'quv materialining mohiyati, shuningdek, o'z imkoniyatlari, salohiyati, mahorati, ish tajribasidan kelib chiqqan holda ta'lim va tarbiya jarayonlarini ijodiy ishlanmalar asosida tashkil etadi). Innovatsion faoliyat – yangi ijtimoiy talablarning an'anaviy me'yorlarga mos kelmasligi yoki yangi shakllanayotgan g'oyalarning mavjud g'oyalarni inkor etishi natijasida vujudga keladigan majmualari muammolarni yechishga qaratilgan faoliyat.

Mohiyatiga ko'ra innovatsion faoliyat ilmiy izlanishlar, ishlanmalar yaratish, tajriba-sinov ishlari olib borish, fan-texnika yutuqlaridan foydalanish asosida yangi takomillashtirilgan mahsulotni yaratishdan iborat. Pedagogning innovatsion faoliyati quyidagilar bilan belgilanadi:

- yangilikni qo'llashga tayyorgarligi;
- pedagogik yangiliklarni qabul qilishi;
- novatorlik darajasi;
- kommunikativ qobiliyatning rivojlanganligi; ijodkorligi

M.Jumaniyozovni e'tirof etishicha pedagogik innovatsion faoliyat quyidagi belgilar asosida namoyon bo'ladi:

- ijodiy faoliyat falsafasini egallashga intilish;
- pedagogik tadqiqot metodlarini egallash;
- mualliflik konsepsiyalarini yaratish qobiliyati;
- tajriba-sinov ishlarini rejalashtirish va amalga oshira olish;
- o'zidan boshqa tadqiqotchi-pedagoglar tajribalarini qo'llay olish;
- hamkasblar bilan hamkorlik;
- fikr almashish va metodik yordam ko'rsata olishlik;
- ziddiyatlarning oldini olish va bartaraf etish;
- yangiliklarni izlab topish va ularni o'z sharoitiga moslashtirib borish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli "2022-2026-yillarga mo'ljallangan "Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi" to'g'risidagi Farmoni.

2. Abdullayeva B.S. Bo'lajak o'qituvchilar o'quv-ilmiy faoliyati motivatsiyasining psixofiziologik determinantlari: Monografiya. –T.: «Bookmany print» nashriyoti, 2021 y. – 162 b.

3. Nishonova Z.T. Mustaqil ijodiy fikrlashni shakllantirishning psixologik asoslari: Psix.f. dok. dis. - T., 2005.- 391 b.

4. Ibragimova G.N. "Interfaol o'qitish metodlari va texnologiyalari asosida talabalarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirish". P.f.n. dis. - T., 2017. - 130 b.

5. И.Степанов. Инновационная деятельность и инновационный процесс: в чем отличие? [Текст] / И.Степанов. // Инновации. - 2004. - №2. - С. 36.

6. Белоусова, А. К. Стиль мышления: психодиагностика и возрастная психология [Текст] / А.К. Белоусова. - Ростов н/Д: ЮРГИ, 2007. -С. 156.

7. Василюк Ф.Е. Структура образа // Вопросы психологии. - М., 1993. - №5. - С. 5-19.

**“TA’LIMDA ISTIQBOLLI IZLANISHLAR”
XALQARO ILMIY METODIK JURNALI UCHUN MAQOLALARNI
RASMIYLASHTIRISH TALABLARI**

“Ta’limda istiqbolli izlanishlar” ilmiy jurnali mualliflari diqqatiga!

1. “Ta’limda istiqbolli izlanishlar” ilmiy jurnali ilmiy maqolalarni o‘zbek, rus va ingliz tillarida chop etadi.

2. E’lon qilinadigan maqolalarga bo‘lgan asosiy talablar:

❖ ishning dolzarbligi va ilmiy yangiligi;

❖ maqolaning hajmi: adabiyotlar ro‘yxati, chizma va jadvallar inobatga olingan holatda 3-8 betgacha;

❖ maqola nomi, annotatsiya (50-60 ta so‘z) va tayanch so‘zlar (8-10 ta) ingliz, o‘zbek va rus tillarida keltiriladi.

3. Maqola boshida mavzu, muallifning F.I.O. (to‘liq yozilishi kerak), mualliflar bir nechta bo‘lsa, ularning har biri haqida to‘liq ma’lumotlar berilishi shart, tashkilot, shahar, mamlakat, muallifning e-maili ko‘rsatiladi. Matnda kirish qismi, tadqiqot obyekti va qo‘llanilgan metodlar, olingan natijalar va ularning tahlili, xulosa, adabiyotlar ro‘yxati, albatta, keltiriladi. Maqolada keyingi 10-15 yilda e’lon qilingan adabiyotlarga havola qilinishi tavsiya etiladi.

4. Matn uchun: Microsoft Word; Times New Roman, 12 shrift, maqola nomi bosh harflarda, interval 1,0; abzas 1,0 sm, yuqori va pastki tomon 2 sm, chap va o‘ng tomon 2 sm.

5. Agar maqolaga rasm, jadval, diagramma, sxema, chizma, turli grafik belgilar kiritilgan bo‘lsa, ular aniq va ravshan tasvirlanishi, qisqartmalarning to‘liq izohi yozilishi lozim. Formulalar matnga maxsus kompyuter dasturlarida kiritilishi kerak.

6. Iqtibos olingan yoki foydalanilgan adabiyot satr osti izohi tarzida emas, balki maqola oxirida asosiy matndagi ketma-ketligi asosida umumiy ro‘yxatda ko‘rsatiladi. Matn ichidagi ko‘chirmadan so‘ng iqtibos olingan asarning ro‘yxatdagi tartib raqami va sahifasi kvadrat qavs ichida beriladi. Bu o‘rinda kitob, to‘plam, monografiyalar uchun mualliflarning ism-familiyalari, manbaning to‘liq nomi, nashr ko‘rsatkichi (shahar, nashriyot va nashr yili) ko‘rsatiladi. Jurnal maqolalari va boshqa davriy nashrlar uchun mualliflarning ism-familiyalari, maqola nomi, jurnal nomi, yili va soni, sahifa nomeri ko‘rsatiladi.

7. Maqola matni kamida 70-80 % muallifning shaxsiy izlanishlari natijasiga asoslanishi lozim. Topshirilgan maqolalar “Antiplagiat” tizimi yordamida tekshiriladi.

8. Tahririyatga taqdim qilingan maqolalar tahririyat tomonidan taqrizga beriladi. Maqola taqrizdan qaytgach, agar zarur bo‘lsa, barcha savol va e’tirozlar bo‘yicha muallifga qayta ishlash uchun taqdim etiladi. Maqola nusxalari qaytarilmaydi.

9. Tahririyat maqolani taqrizga yuboradi, taqriz ijobiy bo‘lsa maqola jurnalda chop etish uchun qabul qilinadi. Jurnalda anjuman tezislari va ma’ruzalari chop etilmaydi. E’lon qilingan materiallarning haqqoniyligiga va ko‘chirilmaganligiga shaxsan muallif javobgardir.

10. Tahririyat maqolaga ayrim kichik o‘zgartirishlarni kiritishi mumkin. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan ko‘rib chiqilmaydi va muallifga qaytarilmaydi.

11. Ijobiy taqriz berilgan maqola tahririyat tomonidan qabul qilingan sanaladi. Jurnal tahririyati maqola matnini qisqartirish va unga tahririy o‘zgartirishlar kiritishga haqlidir.

12. Yuqoridagi talablarga javob bermaydigan maqolalar tahririyat tomonidan qabul qilinmaydi va ko‘rib chiqilmaydi.

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,

Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy

Elektron manzil: buxdu_rektor@buxdu_uz

Telegram raqami: +998 (93) 689-80-90